

1/24

Arnikum

časopis spolku Arnika

Ambasadoři zdravé domácnosti vyraží do boje proti škodlivým látkám ve spotřebním zboží

Téma zdravé domácnosti se týká nás všech
strana 8-9

Za zelenější Moldavsko
strana 11

Foto: Pavel Mothejl

Proboření Kachovské přehradě se vloni stalo jedním z nejkřiklavějších příkladů ničivých ekologických dopadů ruské agrese vůči Ukrajině. Voda zatopila krajinu i města a když ustoupila, obnažila na 2000 kilometrů čtverečních měsíční krajinu a postupně tuhounoucího, rozpraskaného bahna. Bezútěšná pláň se záhy začala zelenat prvními rostlinami, málokdo ale uměl říci, z čeho vlastně vyrůstají.

Odpovědi přinesl arničí tým ve spolupráci s ukrajinskými partnery a českou firmou Dekonta. Ze sedimentu jsme odebrali půdní vzorky a zjistili, že na někdejších dně se usadilo opravdu ledacos včetně pesticidů, polycyklických aromatických uhlovodíků či těžkých kovů – a to přímo na pláži v Záporoží, kam místní chodí relaxovat. Varovné výsledky vzorkování mohou přispět do debaty, co se zničenou nádrží v budoucnu provést.

V listopadu minulého roku se po cestě k neratovické Spolaně vydal velmi netradiční pohřební průvod. Na rakvi byla umístěna loga největších původců plastového znečištění, kterým je i Spolana, a na smutečních věncích stála jména nejhorších chorob, jako je rakovina nebo cukrovka, na které mají prokazatelně vliv toxické látky v plastech obsažené. Happeningem jsme chtěli upozornit na fakt, že plastové znečištění znamená vážné ohrožení nejen pro přírodu (naši krajinu, moře), ale také pro lidské zdraví. Happeningem jsme zároveň zahájili sběr podpisů pod výzvu Budoucnost bez plastů, s jejíž pomocí budeme po vládách a mezinárodních korporacích požadovat, aby převzaly odpovědnost a vymezily se vůči produkci zbytečných, nerecyklovatelných plastů a plastů obsahujících nebezpečné chemické látky. Výzvu můžete podepsat na

amika.org/budoucnost-bez-plastu.

Foto: Jana Plavec

Foto: Olomoucký kraj

Na podzim loňského roku jsme už po deváté udělovali Odpadové Oskary – ocenění pro obce s nejnižší produkcí směsného komunálního odpadu, tedy toho, co končí v klasické popelnici, není pro něj další využití a následně končí na skládce nebo ve spalovně. Každoročně v České republice vyhodíme zhruba 200 kg zbytkového odpadu na obyvatele. Z výsledků Odpadového Oskara vyplývá, že nejlepší obce se přitom dokáží dostat na mnohem nižší hodnoty. V kategorii obcí do 1 000 obyvatel nejlépe dopadly Dalešice s produkcí 30 kg zbytkového odpadu na obyvatele za rok, v kategorii obcí do 5 000 obyvatel byly první Chvalšiny s 46,2 kg, a mezi obcemi nad 5 000 obyvatel nejlépe dopadl Fulnek, kde vyhodili 97,4 kg. Fotografie je z předávání Oskarů v rámci Olomouckého kraje. V jednotlivých kategoriích nejméně směsného komunálního odpadu vyprodukuje Bílá Voda (36,2 kg), Doloplazy (96,3 kg) a Jeseník (134,6 kg na obyvatele za rok).

Sedimenty z ukrajinské Kachovky odhalují minulost a vybízejí k zamyšlení o budoucnosti

Koncem února minuly dva roky od otevřené ruské agrese proti Ukrajině. V Evropě nevídaná míra hrůzy se nevyhnutelně dotkla i naší práce. S ukrajinskou občanskou společností pracujeme dlouhodobě a pojí nás k ní pevné vazby. Společně vedeme kampaň Clean Air for Ukraine a pomáháme budovat síť občanského monitoringu kvality ovzduší. K tomu se ovšem přidala smutná nutnost zabývat se ekologickými následky ruského tažení.

Na vedlejší straně můžete vidět fotku měsíční krajiny, jež zůstala po proboření Kachovské přehrady. Tato ničivá a traumatizující událost spolu s toxiny usazovanými po desítky let na dně nádrže odhalila i fakt, že následky zamořování životního prostředí

sklidí další generace. DDT odhalené na pláži v Záporoží dokáže za „příznivých“ podmínek vydržet v půdě 20, 30 let. Je tedy možné, že nebezpečná chemikálie, kterou jsme vloni vyrýpli z pláže, zažila ještě konec Sovětského svazu a zrod nezávislé Ukrajiny.

Snad se ale podobně dlouhodobě, jako se nesou následky otravování životního prostředí persistentními organickými polutanty typu DDT, mohou projevit i správná rozhodnutí provedená naopak s ohleduplností k přírodě i lidskému zdraví. I proto je už teď na místě zamýšlet se o možnostech poválečné obnovy, byť Ukrajinci pochopitelně řeší a shánějí pomoc hlavně pro bezprostřední obranu.

Rekonstrukce bude stát mnoho sil a odhodlání. Ekonomické zájmy hrozí převálcovat šanci přejít k udržitelnějšímu provozu, jenž by nepřehazoval dopady průmyslu na životní prostředí a s tím na celou společnost. Ukrajina ale může během obnovy převzít vyzkoušené standardy z Evropské unie včetně principů ekologické šetrnosti a načrtnout si tak cestu k ekologicky citlivé a zdravé budoucnosti. ■

ARNIKA

Jan Kašpárek

Za pět minut dvanáct

Bude budoucnost bez plastů? A bez toxických látek, které obsahují?

Rakovina, cukrovka, obezita nebo neplodnost... I to jsou nemoci, na které mají prokazatelný vliv toxické látky obsažené v plastech nebo vznikající při jejich výrobě. Často se mluví o tom, jakým způsobem plastové znečištění ubližuje naší krajině nebo mořím. Vidíme obrázky ptáků zaklíněných v plastových odpadcích, ale o čem se mluví méně, je množství chemických látek v plastech, které negativně ovlivňují naše zdraví. Jsou bohužel všudypřítomné, a to až do té míry, že prostupují i placentou k nenarozenému lidskému plodu.

Už nyní produkuje naše společnost obrovské množství často zbytečných plastů, ať už jde o jednorázové obaly nebo výrobky, které by dělaly menší neplechu, kdyby byly vyrobeny z jiných, přírodních materiálů. Produkce plastů přitom bude v dalších letech exponenciálně růst a s ní bude vzrůstat i znečištění, které plasty způsobují. Je to především proto, že ropné společnosti se investicemi do výroby plastů snaží nahradit finanční ztráty na trhu s po-

honnými hmotami. Proto tlačí na zvyšování spotřeby plastů, které se v naprosté většině vyrábějí z ropy. Spotřebitelé často nemají na výběr a musí volit zboží balené do zbytečných plastů anebo plastové náhrady za výrobky, které dříve byly vyrobeny z udržitelnějších materiálů. Na trhu je dnes daleko těžší najít oblečení, nábytek, věci do domácnosti či na zahradu z přírodních materiálů. A pokud na trhu jsou, pak je jejich cena tak vysoká, že si je většina z nás nemůže dovolit.

Je potřeba s tím něco udělat, proto jsme na konci minulého roku zveřejnili výzvu Budoucnost bez plastů, která po mezinárodních korporacích a vládách požaduje, aby

skoncovaly s produkcí zbytečných, nerecyklovatelných plastů a plastů obsahujících nebezpečné chemické látky. Právě nyní se totiž připravuje nová mezinárodní platná úmluva o plastech a my budeme při tom. Chceme, aby politici při její tvorbě mysleli i na nás spotřebitele, naše zdraví a životní prostředí, nejen na zájmy ropného a chemického průmyslu. Loni v listopadu jsme se zúčastnili už třetí přípravné schůze k nové plastové úmluvě a další nás čekají letos v dubnu a v listopadu. Podpisem výzvy nám pomůžete být při těchto vyjednáváních slyšet a umožníte nám efektivněji hájit zájmy spotřebitelů a přírody před finančními zájmy velkých korporací.

Výzvu Budoucnost bez plastů můžete podepsat na arnika.org/budoucnost-bez-plastu. ■

ARNIKA

TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Sarah Ožanová

Aktivity na Labi

Povodí Labe je po dekádách ohrožováno neutuchajícími iniciativami, jež mají za cíl řeku fragmentovat technickými stavbami a rozšířit tak její dopravní potenciál.

Letos to bude přesně 30 let, co byl zamítnut první projekt na výstavbu jezu u Děčína. Připomeňme si, že v roce 2006 dokonce dostal zelenou a stavba měla být započata následující rok. Považme, že tyto snahy po celý čas provázejí biologické průzkumy a posuzování vlivu na životní prostředí, jež nepřinášejí uspokojivé řešení a tuto úpornou snahu vystavět pomník nabubřelosti můžeme pozorovat dodnes. Současné analýzy však nejen, že nezohledňují aktuální klimatický vývoj a převažující rizika, ale účelově přehlížejí skutečnosti, které hovoří proti především z hlediska ekonomického.

V Arnice situaci neustále reflektujeme a aktivně upozorňujeme na zápory spojené se splavňováním Labe. Jednou z našich posledních aktivit byla konference, kterou jsme společně s německou organizací BUND

Foto: Petr Závaják/Vrabc
Konferenci jsme uspořádali společně s německou organizací BUND.

Sachsen uspořádali 26. ledna v Děčíně. Cílem setkání bylo vytvořit speciální platformu, na které mohli milovníci řek, zainteresované strany v cestovním ruchu či ochránci příro-

dy sdílet nápady a rozvíjet společné vize. Vzhledem ke komplexním problémům, jako je zadržování sedimentů, homogenizace stanovišť a hluboká eroze, se setkání opíralo o multifunkční přístup managementu. Diskutována byla řešení v podobě obnovy kontinuity pro stěhovavé ryby a snížení vstupů znečišťujících látek. Tento přístup je klíčový pro udržení Labe jako zásadního sociálního zdroje a jako součásti odolného a samovolně regulujícího se ekosystému. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Adam Losík

Jak v Česku na participativní udržitelné bydlení? Chybí hlavně kapacity a finance

Tým naší kampaně Praha – město pro život právě dokončil tříletý aplikovaný projekt financovaný Technologickou agenturou ČR, který se zabýval výzkumem tzv. participativního bydlení. Ve spolupráci se čtyřmi českými výzkumnými institucemi a univerzitami jsme zjišťovali, jak do Česka přenést dobrou zahraniční praxi, co je k tomu zapotřebí a zda je o takové formy bydlení vůbec zájem.

Pod pojmem participativní bydlení si lze představit takové bydlení, na jehož realizaci, finální podobě i správě spolupracují jeho obyvatelé i další zapojení aktéři (např. obce nebo experti). Typologicky se může jednat např. o specifické formy družstevního nebo spolkového bydlení, projekty stavebních skupin (tzv. baugruppen), ale také formy dostupného obecního bydlení. Do projektu ostatně bylo zapojeno šest českých měst a obcí (Liberec, Hrádek nad Nisou, Jihlava, Opava, Pardubice a Psáry), které o téma projevíly zájem.

Aktéři participativního bydlení mohou spolupracovat v různých dimenzích. V rámci projektu jsme identifikovali hlavních pět – participaci prostorovou (např. sdílení ven-

kovních a vnitřních prostor), sociální (např. sdílení aktivit, péče, služeb a věcí), organizační (např. příprava a správa projektu bydlení), ekonomickou (např. majetková práva a financování projektu) a participaci dalších aktérů (spolupráce domácností s dalšími aktéry výstavby – např. obcemi nebo různými experty).

V rámci projektu jsme provedli rozsáhlý kvalitativní i kvantitativní výzkum, spolupracovali s obcemi na přípravě jejich projektů, uspořádali vzdělávací exkurze, vedli workshopy a celý projekt zakončila konference na ČVUT v Praze. Ukázalo se, že v Česku je velká poptávka po dostupném a udržitelném bydlení, a lidé jsou otevření i jeho participativním formám.

Problém nicméně představuje řada bariér – od legislativy přes personální a odborné kapacity obcí i obyvatel, až po celkové systémové nastavení směrem k individuálnímu vlastnickému bydlení. Neznamená to ovšem, že by cesta k větší udržitelnosti v bydlení byla uzavřená – v kontextu krize bydlení je ostatně nevyhnutelná. Zjištění a výstupy projektu včetně doporučení jsme shromáždili na projektovém webu participativnibydeni.cz. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Václav Orcíř

Do životního prostředí bychom mohli vypouštět méně znečišťujících látek, nebýt neustálých výjimek

Při pohledu do žebříčků největších znečišťovatelů za rok 2022 by se mohlo zdát, že se situace s vypouštěním znečišťujících látek v ČR rok od roku zlepšuje. Trend ale není tak jednoduchý; množství látek uvolněných do životního prostředí v roce 2022 je sice nižší než v roce 2021, ale vyšší než v roce předcházejícím. I proto nelze předvídat, jak to bude vypadat do budoucna. Pomohlo by, kdyby největším znečišťovatelům v ČR nebyly pro vypouštění potenciálně nebezpečných látek udělovány výjimky. Tato praxe totiž dopadá zejména na obyvatele už tak silně znečištěných lokalit.

V roce 2022 se nepřekvapivě na znečišťování životního prostředí největší měrou podílely největší podniky – zejména uhelné elektrárny, a to nejen v oblasti skleníkových plynů (Elektrárna Počeradý) uvolněných do ovzduší, ale i těžkých kovů (Elektrárna Chvaletice). Stát svým neochvějným odběrem elektřiny od uhelných elektráren navíc podkopává vlastní snahu o snižování množství emisí oxidu uhličitého a zvyšování podílu zdrojů obnovitelné energie.

Pokles, ke kterému v roce 2022 došlo, by mohl být významnější, nebýt výjimek, které stát uděluje jako na běžícím páse. Přitom by

například u rtuti pouhé dodržování emisních limitů mohlo vést ke snížení jejich emisí až o 60 %. Jednu z výjimek dostává dlouhodobě elektrárna Chvaletice, český export elektřiny byl přitom v roce 2022 trojnásobný oproti její výrobě a tato nadměrně znečišťující elektrárna tak není pro zajištění energie pro české spotřebitele nezbytná.

Veřejně dostupný Integrovaný registr znečišťování oslaví v letošním roce 20 let svého fungování. Za tu dobu se v emisích začaly objevovat potenciálně nebezpečné látky, které se zatím nesledují vůbec, u dalších by bylo záhodno snížit jejich limity pro ohlašování do IRZ. Oproti občasným snahám

o osekání registru je jeho rozšiřování nebo zpřísňování limitů spíše důsledkem problémů jednotlivých podniků nebo katastrof, jako byla ta na Bečvě, v jejímž důsledku došlo například ke snížení ohlašovacího prahu pro kyanidy, jak ostatně navrhovala i výzva Arniky Řeky bez jeďů.

Zda se nějaký znečišťující podnik nachází ve vašem okolí si můžete zjistit na zncistovatele.cz. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Nikola Jelínek

Přírodu chránit, ale také obnovovat

Nařízení o obnově přírody (Nature Restoration Law) se má stát zásadním milníkem v ochraně přírody. Cíle v něm definované mají být závazné v oblasti obnovy přírody v zemích Evropské unie, a to nejen v chráněných územích, ale i mimo ně. Ochrana toho, co nám z cenné přírody zbylo, je potřebná, ale nestačí to k uchování biologické rozmanitosti. Musíme také obnovit to, co jsme zničili a vrátit přírodu zpět i mimo chráněná území. Závisí na tom naše přežití.

Nový zákon by měl zajistit obnovu nejdůležitějších ekosystémů, jako jsou řeky, mokřady, lesy, ale také kulturní krajina a městské ekosystémy. Všechny jsou životně důležité pro zachování biologické rozmanitosti a pro zmírnění dopadů klimatické změny. V listopadu 2023 bylo dosaženo konečné dohody na podobě nařízení mezi Evropským parlamentem, Radou a Komisí. Nařízení je legislativní nástroj k naplňování Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti 2030, která obsahuje plán na obnovu přírody a je jedním z pilířů The European Green Deal.

Nařízení se zaměřuje na krajinu komplexně, tedy dává si za cíl zavést opatření, jež

by měla do roku 2030 vést k obnově nejméně 20 % degradovaných suchozemských, mořských a sladkovodních ekosystémů. A to včetně mokřadů, pastvin, řek a jezer. Rovněž má ambice zvrátit úbytek biodiverzity, především opylovačů, a posilovat obnovu a uchování všech typů ekosystémů. Tohoto by mělo být dosaženo do roku 2050. Co se týče řek, jsou v nařízení obsaženy povinnosti členských států identifikovat a odstraňovat umělé překážky povrchových vod. Při odstraňování překážek by členské státy měly řešit vodní technické stavby, které již neslouží svému účelu. Dále do roku 2030 přeměnit alespoň 25 tisíc km vodních toků na volně tekoucí řeky a rovněž zachovat jejich obnovenou přirozenou konektivitu, a to

i pobřežních oblastí a záplavových území. Aby však nařízení vešlo v platnost, zbývají nyní ještě dva kroky. Prvním je přijetí Evropským parlamentem na plenárním zasedání v únoru 2024 a druhým formální schválení členskými státy, k němuž má dojít v březnu. Věříme, že dobrá věc se podaří. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Adam Losík

Poznáte, jestli je vaše domácnost zdravá? Arnika vyškolila první ambasadory

V průběhu ledna a února uspořádala Arnika první kurz s názvem Ambasadory zdravé domácnosti. Ten přinesl nové poznatky o škodlivých látkách ve spotřebním zboží a jejich dopadech na zdraví a životní prostředí. Účastníci kurzu se naučili provádět chemický audit svých domovů a získali informace o ekologických alternativách, které mohou snížit negativní dopady naší spotřeby na planetu i naše zdraví.

Nebezpečné chemické látky si obvykle spojujeme s těžkým průmyslem a znečištěnými místy v okolí chemických závodů. S mnoha nebezpečnými chemickými látkami se přitom setkáváme tam, kde se cítíme nejbezpečněji – v našich domácnostech. Je to proto, že čisticí prostředky, kosmetika a spotřební zboží obsahují mnoho škodlivých látek, které se uvolňují do prostředí našich domovů. Tak se chemické látky dostávají do našeho těla a životního prostředí, kde někdy způsobují nevratné škody.

Ambasadoři zdravé domácnosti prošli intenzivním školením, které jim teď umožní provést důkladný chemický audit svých domovů. Ten spočívá v revizi vybavení domácnosti, používání specifických výrobků

v koupelně či kuchyni a dětského vybavení nebo způsobů, jak omezit produkci odpadů a využívat lépe přírodní zdroje.

Během sedmi lekcí postupně prozkoumali každý koutek svého bydlení a identifikovali potenciální zdroje nebezpečných látek. Díky analýzám provedeným Arnikou a dalšími organizacemi získali přehled o tom, jaké látky jsou nejčastěji přítomny ve spotřebním zboží a jaká zdravotní rizika s sebou nesou.

Máte dost informací, abyste posoudili, zda je zdravá i vaše domácnost? Vyplňte si webovou aplikaci CheckED na chembee.check-ed.eu/cs/

Čistota a bezpečnost domova by měly

být pro každého prioritou. Často se však stává, že právě v našich obydlích se skrývají nebezpečné chemické látky, které mohou poškozovat nejen naše zdraví, ale i životní prostředí. Čisticí prostředky, kosmetika a jiné spotřební zboží jsou často plné škodlivých látek, které se uvolňují do vzduchu a mohou způsobovat vážné zdravotní problémy. Projekt Ambasadory zdravé domácnosti, realizovaný ve spolupráci s partnerskými organizacemi z Německa, Švédska, Polska, Portugalska a Rakouska, si klade za cíl vyškolit dobrovolníky, kteří mají dostatek informací, aby na tuto skutečnost mohli adekvátně reagovat přímo u sebe doma.

Zatímco evropská legislativa se snaží omezit používání škodlivých látek ve spotřebním zboží, je na každém z nás, aby-

S mnoha nebezpečnými chemickými látkami se setkáváme v našich domácnostech. Tedy právě tam, kde se cítíme nejbezpečněji.

Jedním z nejjednodušších způsobů ozdravení našich domácností je nahradit plastové výrobky za alternativy z nerezů či skla.

chom si osvojili ekologické a zdraví šetřící návyky. Organizátoři kurzu z Arniky doufají, že jeho účastníci budou své nově získané znalosti uplatňovat v praxi a přispějí tak k vytvoření bezpečnějšího a zdravějšího životního prostředí pro nás všechny.

Co všechno jde změnit?

Jedním z klíčových zjištění účastníků kurzu bylo to, že mnoho toxických látek se nachází ve výrobcích z plastu. Jednoduchým způsobem, jak „ozdravit“ svou domácnost, je nahrazení plastových nádob za alternativy z nerezů či skla. Překvapením pro mno-

hé bylo to, že plechovky mají vnitřní vrstvu z polykarbonátu – plastu – do něhož se přidává bisfenol A, což je nejznámější endokrinní disruptor. Je tedy sice zakázán v účtenkách a dětských lahvičkách, ale najdeme ho stále v potravinových konzervách. Bohužel návrh na zákaz bisfenolů a PFAS v potravinových obalech stále není odsouhlasen členskými státy.

Další jednoduchou změnou je omezit používání teflonových pánví a dalších kuchyňských pomůcek, které mají také negativní dopad na životní prostředí i na zdraví.

Ovšem udržitelný životní styl není jen o změně spotřebních návyků. Účastníci kurzu Ambassadorů zdravé domácnosti si uvědomili také vliv stavebních materiálů na kvalitu vzduchu ve svých domovech. Organické těkavé látky uvolňované z nového nábytku či podlah mohou být rovněž zdrojem škodlivých látek. Proto je důležité věnovat pozornost i výběru stavebních materiálů a dávat přednost ekologickým variantám.

Jedním z nejdůležitějších kroků k udržitelné domácnosti je omezit cokoli, co je nekvalitní nebo na jedno použití. Hlavně v kuchyni je dobré pořídít si kvalitní nádobí jak na vaření, tak na skladování a dávat přednost přírodním či tradičním materiálům jako je sklo, nerez a dřevo.

Proč Arnika kurzy pořádá?

Na českém trhu bohužel stále není dostatek alternativ, protože spotřebitelé o problematice vědí méně než třeba ti v Západní Evropě, a tak místní firmy nenabízejí alternativy ke zboží obsahujícímu třeba teflon a PFAS. Často se také setkáváme s nepochopením, proč se má některá látka zakázat v rámci evropské legislativy. Kurz je tu tedy také proto, aby lidé pochopili, proč se je snaží legislativa omezit, a dává jim rady, jak se látkám vyhnout. Cílem Arniky je informovaná domácnost, která se rozhoduje sama o rizicích používání spotřebního zboží a nenechává toto rozhodnutí na výrobcích, kteří jsou motivováni především ziskem, a ne zodpovědným přístupem ke zdraví konzumentů a životnímu prostředí.

Zaujal vás náš projekt? Přihlaste se do druhého kola kurzů Ambassador zdravé domácnosti na ceskobezejdu.cz.

Článek vznikl za finanční podpory EU LIFE programu (LIFE21-GIE-DE-LIFeChem-Bee/101074245) a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie a programu LIFE. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY
Karolína Brabcová

I kosmetika může obsahovat množství látek, které negativně ovlivňují naše zdraví.

Tibor Schwarz: Téma zdravé domácnosti se týká nás všech

Přinášíme rozhovor s dobrovolníkem Arniky Tiborem Schwarzem, který se přihlásil na Kurz Ambassador zdravé domácnosti a zatím všech 6 lekcí úspěšně absolvoval.

V Arnice jsi nějakou dobu působil jako dobrovolník a člen. Kdy to bylo a na čem jsi pracoval?

Arnika si mě našla během celostátního projektu Zachraňme stromy, jeho koordinátorka Renata Konůpková mě oslovila v dubnu 2009. Tehdy jsem pracoval v ekocentru Zelený dům, které spoluorganizovalo aktivity ke Dni Země pod Zdravým městem Chrudim. Pozval jsem Renatu a její kolegyni s petičním stánkem k našemu stánku na Resselovo náměstí a za celý den se podařilo získat mnoho podpisů. Při jejich odjezdu mě napadlo, že bych další podpisy pro Arniku mohl sehnat na Dni Země ve Vysokém Mýtě následující den. Dostal jsem prázdné petiční archy a v Mýtě jsem získal další podpisy. A kromě toho se zde také seznámil

s tehdejší vedoucí odboru životního prostředí, Ing. Stanislavou Jertmarovou, která zachránila krásnou alej ve Vaničích.

Tu chtěla Správa a údržba silnic Pardubického kraje pokácet. A nápad na anketu Alej roku byl na světě. Z mé strany byl zájem i o pobočku - k tomu sice nedošlo, ale ke členství ano. A také k následné spolupráci na výstavách o stromech s Kubou Esterkou, Labských přiběžích, anketě k vodě, setkávání na valných hromadách a výročích, cyklojždě Tour de Aleje s Marcelou Klemensovou nebo i ve vodní sekci v rámci spolku Koalice pro řeky s Vlastíkem Karlíkem, či v rámci exkurzí s Green ligou ze Saska pod Janou Vitnerovou či komunikacích ohledně průmyslu v Pardubicích, k problematice odpadů s Milanem Havlem aj.

Foto: Archiv Tibora Schwarze

Tibor Schwarz

Působí ve spolku Zelený dům Chrudim. Pečuje o chráněná území, louky, mokřady a sady, věnuje se různým výukovým a osvětovým činnostem v Pardubickém kraji. S Arnikou spolupracoval na ochraně alejí. Původně se věnoval ornitologii, později ho zaujala komplexnější ochrana přírody jako celku.

Jak ses o kurzu pro ambasadory zdravé domácnosti dozvěděl?

Dostal se to ke mně e-mailem.

Jak jsi to ty sám měl před začátkem kurzu s chemickými látkami v domácnosti? Dával sis na ně nějakým způsobem pozor? Snažil ses třeba používat šetrnější čisticí prostředky nebo kuchyňské potřeby z přírodních materiálů?

Ano, používám roky ekologické značky jako je Weleda, Lavera, Misiva, Sodasan, Ecover, Frosh, Feel eco, a samozřejmě ocet

K Arnice se Tibor dostal díky spolupráci s ekocentrem Zelený dům.

a jedlou sodu. Trochu mě mrzí, že třeba česká značka Jelen neuvádí, jaké látky jsou ve složení parfému. Tam se může schovat spousta nebezpečných látek a výrobci by to měli na etiketě uvádět. Kuchyňské potřeby mám hlavně nerezové od Tescomy, Bellis nebo Kolimax. Snažím se upřednostňovat nejen ty eko, ale i ty vyrobené v České republice či od české firmy, pokud je to možné.

Jaký dopad na tebe zatím kurz měl? Dozvěděl ses něco, co jsi vůbec nevěděl? Je něco, co jsi už teď, po těch pár lekcích, pod vlivem kurzu ve své domácnosti změnil?

Ano, dozvěděl jsem se řadu věcí, o kterých jsem neměl tušení. Velmi mě znepokojily ftaláty, které se dodnes používají ve sportovních potřebách a ve školních pomůckách pro děti a mládež, ale i dospělé. Domníval jsem se, a asi nebudu sám, že už se tyto chemikálie nepoužívají a nevyrábí, protože se přece obecně roky ví, že jsou škodlivé.

Dále mě překvapilo zjištění, že běžné konzervy obsahují Bisfenol A. Měl jsem je za zcela bezpečné a vyhovující. V konzervách nakupuji rybičky, kukuřici apod. Budu tedy vyhlížet nový zákon z EU. Také recyklační kód 5P slyším prvně. Nevím ještě, jak je to s barvenou keramikou – s hrníčky a miska-mi, zda jsou v pořádku.

Co jsem změnil? Např. více větrám, řeším koupi koberce na vinylovou podlahu,

deku na gauč z bavlny místo z polyesteru. Už vím, že si nekoupím gumový míč, který jsem plánoval na sezení a cvičení. Zbavil jsem se jedné skříně z dřevotřísky, koupil si nerezovou láhev na pití, která je lehčí než skleněná, jen jsem nesehnal žádnou vyrobenou v Evropě. Jsem rád, že mám dostatek zelených květin v bytě. V kosmetice se vyhýbám halogenderivátům, jelikož jsem na ně citlivý, zejména na methyl thiazoline. Šířím, že to je pro nás nedobrá chemikálie, kterou vstřebáváme. Jsem zvědavý na téma koupelna. Dříve jsem také opakovaně používal plastové láhve na pití a měl párve z akrylamidu, ale právě díky Arnice jsem je už před lety vyřadil.

Vyhovuje ti forma kurzu a rozsah informací? Baví tě na kurz chodit?

Kurz mi připadá velmi zajímavý a těším se na každé úterý, co se opět dozvím nového. Někdy se to ale neposlouchá vůbec dobře vzhledem k některým šokujícím informacím. Dnes jsem například zvědavý na textil. Snažím se kupovat ten bavlněný, případně český, když to jde, ale třeba u bund je to těžké. Také vím díky dědovi Arnoštu Pírkovi, který byl vědcem ve Výzkumném ústavu pleťáckém, že byl tento průmysl v Československu velmi zatěžující pro životní prostředí. Ve městě, kde byla textilka, jste třeba mohli poznat v místní řece, jaké barevné oblečení dnes jede z linky. Právě on mě vedl ke studiu životního prostředí a ochraně přírody. Navíc jsem vyrůstal u Zetoru, Spalovny a bývalé Cementárny Maloměřice, z jejichž

komínů vycházely tehdy různé kouře. U nás v Pardubicích máme pro změnu Semtín a toxické laguny u Labe, z nichž vycházejí toxické látky do půdy desítky let. Není mi to proto lhostejné a když už jsme v průmyslovém městě, je zapotřebí, abychom alespoň domácnost měli zdravější.

Forma a rozsah kurzu je ideální, vyhovujeme mi, že můžeme diskutovat během přednášky v chatu a ptát se průběžně společně s ostatními účastníky a lektory, či se doptávat e-maily zpětně k tomu, čemu jsme nerozuměli. Ještě musím více zabrat na moodle, na který zapomínám. Jsem vděčný, že máme k dispozici jak prezentace, tak nahrávky seminářů, plus mnoho zajímavých odkazů, kde se můžeme dozvědět ještě více.

Doporučil bys kurz i ostatním? Pro koho je podle tebe kurz nejvhodnější?

Kurz bych doporučil mnoha lidem, protože řada z nás se domnívá, že to, co se prodává, je přece kontrolováno našimi úřady, ČOI, celními úřady, hygienou, Státním zdravotním ústavem apod. A že by to tedy mělo být v pořádku a bezpečné. Ale podle toho, co občas čtu v dTestu nebo se dozvím z Arniky či z různých publikací tomu tak není.

Doporučil bych kurz nejen rodičům dětí, ale i seniorům. Tedy vlastně všem, protože toto téma se týká naprosto každého. ■

Foto: Archiv Tibora Schwarzera

„Není mi lhostejné prostředí, ve kterém žiju.“

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY
Karolína Brabcová

V průměru vyhodí každý Čech jedny džíny týdně. Textilní odpad je stále vážnější nebezpečí

Textilní odpad v Česku tvoří zhruba 3 až 6 % směsného komunálního odpadu. Vypadá to jako malé množství, ale ve skutečnosti je to 120 000–200 000 tun ročně. V přepočtu na obyvatele je to 11-19 kilogramů oblečení za rok.

To je pro představu stejné množství, jako bychom každý týden vyhodili jedny džíny. Je to ale stále nic proti objemu textilního odpadu ve světě. Ročně je totiž na celém světě vyhozeno 92 milionů tun textilu, a jeho množství stále roste. Přitom už dnešní množství odpovídá jednomu kamionu vyhozeného oblečení každou vteřinu. Recykluje se pouze jedno procento. Zbytek je buď spálen, nebo skončí na skládkách v ekonomicky slabších zemích.

Nebezpečí fast fashion

V 90. letech 20. století otevřela španělská oděvní společnost Zara svou první pobočku v New Yorku. Na pulty dokázala dodat zboží za pouhých 15 dní od návrhu. Kvůli tomu získalo, jako vůbec první, označení „fast fashion“, tedy „rychlá móda“. Dnes to módní značky umí ještě rychleji, proto se používá i označení „ultra fast fashion“. Mezi největší hráče patří kromě značky Zara třeba H&M, New Yorker, Marks & Spencer, C&A, Primark, Shein, Forever 21, AliExpress, Bohoo, Bershka, PrettyLittleThings, Fashion Nova a další.

Cena za „rychlou módu“

24. dubna 2013 došlo v bangladéšském městě Rana Plaza ke zřícení osmipatrové budovy, ve které se mimo jiné vyrábělo také oblečení. Katastrofa s 1134 oběťmi se zapsala do historie jako jedna z největších průmyslových tragédií. Dala vzniknout hnutí Fashion Revolution, které se od té doby pomocí Bangladéšské a Pakistánské mezinárodní dohody snaží změnit nebezpečné podmínky pracovníků módního průmyslu. O porušování etických norem i negativním vlivu na životní prostředí se však v souvislosti s „rychlou módou“ mluví dál...

Proč je textilní odpad toxický?

Mohou za to především dvě přísady, které se v textilu objevily v posledních dekádách. Jednou z nich je polyester, jehož produkce dnes tvoří polovinu celkové textilní výroby. Z polyesteru se uvolňují mikroplasty, které představují až 35 % mikroplastů v životním prostředí a 10 % v oceánech. Studie z roku 2023 zjistily mimo jiné, že vystavení mikroplastům dokáže měnit chování savců

a také ovlivňuje počasí. Dalším problémem jsou látky skupiny PFAS, známé jako "věčné chemikálie", používané k odpudivosti v outdoorovém oblečení, botách a impregnacích. Jsou velmi odolné vůči rozkladu a přenášejí se vodou i vzduchem na velké vzdálenosti. Jejich výskyt byl zaznamenán i v odlehlých oblastech Arktidy a Antarktidy. ■

ARNIKA
Luboš Pavlovič

Jakou kávu pijeme v Arnice?

Pijete kávu? U nás v Arnice je to hlavně po ránu velmi žádané zboží. Proto jsme rádi, že jsme objevili nového hráče ve světě kávy. Pražírnu Candycane Coffee, vedenou průkopníky kávové kultury v čele s pražičem Ondřejem Štoksou.

„Pražíme kávu sladkou jako cukrátko!“ hlásá na webu Candycane coffee jedna z úvodních vět a tak jsme se v Arnice rozhodli tenhle reklamní „claim“ prověřit. Napsali jsme na mail prazirna@candycane.coffee a měli jednoduchou otázku: „Máte kávu, která uspokojí i mlsné jazyky lidí, kteří kávu zkouší v různých částech světa a mají

o něco vyšší nároky, než běžný konzument?“ Odpověď přišla skoro okamžitě a zněla takhle: „Bez problémů!“ Pro naši kancelář připravili kávový program a protože si váží naší práce stejně jako my jejich, užíváme si jí každé ráno v rámci sponzorských darů zdarma a chutná o to lépe.

Studánkami, sázením stromů i lesními pásy podél polí za zelenější Moldavsko

Moldavsko má krásná přírodní zákoutí, ale také spoustu potíží. O nejchudší zemi Evropy se spleť historii se obvykle mluví kvůli politickým tensím: ať už obávám z Ruska či faktu, že moc Kišiněva končí ne na světově uznaných hranicích, ale tokem Dněstru. Nad řekou visí zamrzlý konflikt a za ní Podněstří se svými sochami Lenina a ruskými vojáky. Ať už se ale bavíme o Moldavsku de facto nebo de iure, jde také o jednu z nejzranitelnějších zemí, co se týče dopadů klimatických změn.

Po dlouhých dekádách intenzivního zemědělství a legální i ilegální těžby dřeva se podíl území pokrytého lesy snížil na pouhých 10 % – asi třetinu oproti tomu, co máme v České republice. Plochy pro obdělávání je tedy sice spousta, ale vodní režim krajiny se rozvrátil. Půdu, na níž je závislá více než polovina Moldavanů, ohrožuje eroze, sucho i záplavy.

Arnika v Moldavsku působí od roku 2020. Spolu s partnerskou organizací Biotica pomáháme řešit celou škálu ekologických obtíží. Mimo jiné šíříme povědomí o možnostech omezení půdní eroze a úbytku vody ze zemědělské krajiny. Propagujeme výsadbu zelených pásů podél polí a rozdělení rozsáhlých, zranitelných lánů mezemi, remízky, větrolamy a další zelení. Vznikla informační brožura a proběhla tisková konference i exkurze do míst, kde zelené pásy již s úspěchem zavedli. Spolu s odborníky i lidmi z praxe bychom rádi napomohli také legislativní podpoře výsadby a obnovy krajiny obecně.

Naše práce se ale dlouhodobě točí i kolem národních parků a přírodních rezervací a jejich dobrovolných strážců. Těm v Moldavsku chybí právní ochrana i vybavení. Na obou březích Dněstru jsme pro ochránce přírody uspořádali školení a zprostředkovali

Krásná moldavská příroda čelí spoustě potíží.

zkušenosti od strážců chráněných území ze zahraničí. Nepřestáváme také usilovat o jejich podporu ze strany státu, která by umožnila lépe vzdorovat nelegální těžbě dřeva, vypalování trávy či pytláctví.

Snahu o systémová řešení doplňuje rozličná podpora iniciativ měnících často neutěšené podmínky přímo na místě. Díky podpoře Programu transformační spolupráce českého ministerstva zahraničí jsme mohli ekologickým a sousedským iniciativám zprostředkovat malé granty, ze kterých se

například u obce Bălăbănești východně od Kišiněva vysázely skoro dva tisíce stromů. Jinde místní dobrovolníci obnovili zanesený pramen či vyznačili první ekoturistickou trasu na hranici přírodní rezervace Codru.

Tím ovšem výčet místních změn k lepšímu nekončí. Na podzim se podařilo zvelebit pramen u obce Gliinoe nebo zrekonstruovat umývárnu v přírodní rezervaci Iagorlic. Biotica také na Světový úklidový den zorganizovala s místní školou úklid hlavně plastových odpadků z obce Talmazana na území Národního parku Dolní Dněstr.

V Moldavsku je zkrátka celá řada lidí a iniciativ, jimž není lhostejné jejich okolí a životní prostředí jako takové. Společně nastávají trend, který snad povede k udržitelnější budoucnosti a odolá výzvám, které s sebou přináší klimatická krize. ■

ARNIKA

Jan Kašpárek

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 1/2024 vyšlo v březnu 2024 v nákladu 1040 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR VS/1-1/48279/01-R, Seifertova 327/85, Praha 3, tel: +420 774 406 825, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Eva Orcígrová. Spolupracovníci: Karolína Brabcová, Jan Kašpárek, Luboš Pavlovič, Sarah Ožanová, Miroslava Jopková, Marcela Černochová, Nikola Jelínek, Adam Losík, Václav Orcígr, David Palán, Marcela Klemensová, Denisa Hronová a pobočky Arniky. Grafický design – Anna Frajťová – anna@designbox.cz, DTP – Aleš Kozubík. Foto na obálce: Petr Zewlakk Vrabec.

Vydání tiskoviny vzniklo za finanční podpory hlavního města Praha a Ministerstva životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Ministerstvo životního prostředí

Anketa Alej roku 2023 má své vítězky!

Královnou alejí, tedy nejoblíbenější Alejí roku 2023, se stává lipová Alej vedoucí k baroknímu klášteru Hora Matky Boží v Králíkách v Pardubickém kraji. Alej byla vysázena v roce 1705, je tedy o 5 let mladší než samotná stavba kláštera. Pokochejte se také 3 nejkrásnějšími fotografiemi v anketě Alej roku 2023, které vybrali

patroni ankety. Vítězná fotografie 13. ročníku byla pořízena v Dolním Benešově. Emily Balousková nám ukázala tajemný pohled do nitra Aleje u Mlýnské strouhy. Kompletní výsledky ankety najdete na webu alejroku.cz.

Titul Alej roku 2023 vyhrála Alej ke klášteru Hora Matky Boží Hedeč
Foto: Josef Tymonek

Chráníme stromy a aleje podél silnic, ve městech a obcích i ve volné krajině. Činnost Arniky můžete podpořit QR platbou na účet organizace.

QR Platba

1. místo ve fotosoutěži: Alej u Mlýnské strouhy
Foto: Emily Balousková

2. místo ve fotosoutěži: Březová alej u Potěh
Foto: Lenka Měkotová

3. místo ve fotosoutěži: Lipová hraběcí alej
Foto: Ondřej Kott